

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)
Wednesday, 05 December 2018 13:09

Упродовж усього періоду незалежності України (з 1991 р.) питання запровадження капеланської служби поступово розроблялося та ініціювалося передусім у процесі співпраці традиційних християнських церков та державних органів влади, важливим результатом чого стало офіційне заснування у 2017 р. інституту військового капеланства в нашій державі. Певні аспекти з питань інституціалізації інституту капеланства в Україні та його значення в забезпеченні духовних потреб військовослужбовців вже були предметом досліджень вчених. Так, Д. Забзалюк вивчав інститут капеланства в українських військових формаціях першої половини ХХ ст. [1], діаспорний дослідник і учасник подій о. І. Лебедович капеланство в Українській Галицькій армії [2]. На сучасному етапі теоретичні та прикладні дослідження з питань капеланства в Україні розробляють, зокрема Л. Владиченко [3], В.Єленський [4], С. Здіорук [5], Л. Непіпенко [6], С. Сьомій [7] та інші. Однак, через швидкоплинність суспільних та інших змін виникає потреба значно глибшого дослідження багатьох правових питань капеланства в лавах військових формувань України.

Ретроспективний огляд виникнення і розвитку інституту капеланства засвідчує значну роль військового духівництва у формуванні української нації. Душпастирська діяльність священнослужителів у військових структурах України має давню традицію, сягаючи ще часів Княжої доби. Історичні факти свідчать про існування цілої системи духовної опіки козаків Запорізької Січі.

Систематичне формування служби військових капеланів в Україні розпочалося у період Першої світової війни та національно демократичної революції 1917-1920 рр., коли інститут капеланства було офіційно створено в штатній структурі армій Австрійської та Російської імперії, УНР періоду Центральної Ради, Української держави гетьмана П. Скоропадського, УНР доби Директорії та УГА ЗУНР. Другим етапом історичного розвитку українського військового капеланства стало його відродження у період Другої світової війни.

Відродження та становлення служби військового капеланства розпочалося в незалежній Україні, і умовно складає декілька етапів. Так, на думку Л. Владиченко, розвиток співпраці церков і релігійних організацій зі Збройними Силами України «можна поділити на три періоди»: перший з 1992 р., коли почалося формування Збройних Сил незалежної Української держави, до листопада 2008 р., коли підписано відповідний меморандум; другий тривав з листопада 2008 р. до липня 2014 р., коли Кабінет міністрів України видав офіційне розпорядження про капеланську службу; третій – з липня 2014 р. до теперішнього часу [3]. Капелан о. Л. Зелінський також виокремлює «три етапи розвитку капеланства в Україні: перший у мирному побуті... Другий етап це початок бойових дій. І тепер третій етап це 2017 рік і офіційна інституціалізація...» [8].

Враховуючи специфіку розвитку церковно-державної співпраці в організації військового капеланства можна виокремити чотири етапи інституціалізації військового капеланства в Україні, кожен з яких мав свої особливості. Так, на першому етапі відбувається оцінка можливості створення капеланської служби, ініціатива її організації на волонтерських засадах належить Церквам і представникам армії. У процесі формування Збройних Сил України представники християнських Церков в Україні УПЦ, УГКЦ, РКЦ та протестантських конфесій, звичайно, з власної ініціативи й за згодою командування окремих військових частин намагалися організувати духовну опіку військовослужбовців. У 1993 р. з ініціативи офіцерів-християн Збройних Сил України засновано Асоціацію християн-військовослужбовців, президентом якої обрано полковника С. Лисенка [5, с. 18]. Згодом, 1995 р. за дорученням Президента України Л. Кучми Національний інститут

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)

Wednesday, 05 December 2018 13:09

стратегічних досліджень розробив рекомендації для Ради національної безпеки і оборони України щодо капеланського служіння, а з 1996 р. різні конфесії почали формувати напрями капеланської праці та призначили відповідальних осіб [6, с. 73]. У лютому 2000 р. підписано Заяву про наміри співпраці Міністерства внутрішніх справ України та Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій.

На другому етапі, з 2004 р. розпочалася активізація військово-церковного співробітництва, що характеризується розробкою та прийняттям нормативних актів і директивних вказівок органів державної влади, налагодженням співпраці з Церквами, створенням регулюючих органів. Поштовхом до системної діяльності у цій сфері стала директива Міністра оборони України № Д 25 від 21 квітня 2006 р. «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України», згідно з якою 1 листопада 2008 р. було утворено у структурі Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України сектор роботи з релігійними організаціями.

Важливим кроком у розвитку державно церковної співпраці у становленні капеланської служби став «Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України», підписаний 10 листопада 2008 р.

Міністерством оборони України спільно із сімома конфесіями, віруючі яких служать у Збройних Силах України. Невдовзі, у квітні 2009 р., відповідно до наказу Міністра оборони України, було створено Раду у справах душпастирської опіки при Міноборони України, основним завданням якої визначено налагодження ефективнішої співпраці релігійних організацій, вироблення спільних підходів до запровадження інституту військового капеланства [3]. У квітні 2011 р. затверджена відповідно до наказу Міністра оборони України «Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України», якою було задекларовано початок діяльності, спрямованої «на забезпечення душпастирської опіки з боку церкви (релігійних організацій) військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань» [9]. Тим самим створено організаційно-правові основи інституту військового капеланства, однак, через рекомендацію комітету Верховної Ради з питань культури і духовності у жовтні 2013 р. так і не прийнято відповідного закону про «запровадження інституту священнослужителів (капеланів) у військових, правоохоронних органах» [6, с. 74]. У 2011 р. протестантськими конфесіями засновано Всеукраїнську громадську організацію «Українське капеланство», яка для формування кадрового резерву ініціювала відкриття шкіл з навчання капеланському служінню [6, с. 75].

Третій етап, на нашу думку, розпочався з моменту російської агресії на сході України 2014 р. та пов'язаний з організацією волонтерського руху капеланів в зоні АТО. Російська агресія актуалізувала невідкладне реформування Збройних Сил та інших військових формувань України. Так, у липні 2014 р. священник УГКЦ, капелан Академії сухопутних військ України у Львові, о. Андрій Зелінський став першим військовим капеланом при штабі АТО у Слов'янську [10; 11]. Отець Тарас Коцюба з перших днів бойових дій на Донбасі періодично відвідував українських військовослужбовців, а згодом вступив на контрактну службу капелана. У 2016 р. на добровільних, волонтерських засадах капеланську службу в Збройних Силах України в зоні АТО проходили понад 100 священників [12], а в структурі Державної прикордонної служби та Національної Гвардії понад 180 священників традиційних християнських Церков [3]. Географія їх душпастирського служіння охоплювала «гарячі точки» в Станиці Луганській, Трьохізбенці, Щасті, Попасній, Донецькому аеропорту, Пісках, Авдіївці, Горлівці, Мар'їнці,

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)

Wednesday, 05 December 2018 13:09

Широкиному, Мирному та інших [8].

Власне, з грудня 2016 р. коли наказом Міністерства оборони України було затверджено «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» [13], на нашу думку, розпочався четвертий етап, що характеризується інституціоналізацією на офіційному рівні військового капеланства в нашій державі.

Сьогодні особливо актуальним є ухвалення відповідного закону України про військове капеланство, адже з 2017 року військове капеланство функціонує в Україні на офіційному рівні, започатковано посади військового капелана у лавах Національної Гвардії та Збройних Сил України. Так, у листопаді 2017 р. вперше в історії впродовж двох тижнів на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного священики, які вже офіційно є військовими капеланами Збройних сил України, навчалися основам військової справи, пройшли військово-гуманітарну та військово-психологічну підготовки, обмінялися досвідом капеланського служіння в підрозділах Українського війська.

Слід зауважити, що наявність військово-релігійних служб у багатьох країнах і характер виконуваних ними завдань зумовлює те, що вони займаються не тільки задоволенням релігійних потреб, але й уведені в систему ідеологічно-психологічного впливу на весь особовий склад, незалежно від світоглядної орієнтації кожного. Релігійне виховання, є складовою системи бойової і морально-психологічної підготовки військовослужбовців та підпорядковане основному завданню – підтриманню високого духовно-патріотичного й бойового потенціалу військ. Це особливо важливо для України нині на шляху адаптації до стандартів НАТО. Детальний аналіз різних світових моделей капеланської служби та видів координації між церквою та військовими формуваннями держави може бути успішно використаний в Україні з обов'язковим урахуванням вірувань, історичного досвіду та культури українського народу для забезпечення належної організації духовної опіки військовослужбовців.

Зокрема, в США інститут військового капеланства існує вже понад 200 років – з 29 липня 1775 року, коли Конгрес затвердив нові Статути армії країни. Але організаційно капеланська служба остаточно сформувалася наприкінці Першої Світової війни. У 1918 році був прийнятий закон, який встановив квоту військових капеланів у Збройних Силах: 1 капелан на 1200 військовослужбовців, плюс на кожний військовий округ ще 20 церковнослужителів. У роки Першої Світової війни Збройні Сили США нараховували близько 3 тис. офіцерів військово-релігійної служби. Цікаво, що на флоті при цьому було лише 25 священиків (3 капітана 1-го рангу, 7 капітанів 2-го рангу, 5 старших лейтенантів, 6 лейтенантів і 4 мічмани). Під час Другої Світової в лавах діючої армії капеланів було вже близько 9 тисяч. Девізом сучасного корпусу капеланів США є латинський вислів: «Pro Deo et Patria» (за Бога і Батьківщину) [14, с. 57].

Керівництво корпусом військових капеланів здійснює Рада у справах капеланів при помічникові Міністра оборони з будівництва Збройних Сил та особового складу, що об'єднує представників військового духовенства трьох видів Збройних Сил: Сухопутних військ (разом з ними готуються і підпорядковуються єдиному командуванню капелани Національної гвардії та Резерву), Військово-Морських Сил та Військово-повітряних Сил. Рада включає 6 осіб, з них троє – Головні капелани видів Збройних Сил у ранзі генерала або адмірала військово-релігійної служби, які по черзі, змінюючись щороку, очолюють Раду. Кожен з Головних капеланів очолює відповідне управління, що входить до штату Головного Штабу певного виду Збройних Сил США. При кожному управлінні діє редакція

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)

Wednesday, 05 December 2018 13:09

військово-релігійного журналу [15, с. 36].

Рада у справах військових капеланів у США виконує наступні функції:

– розробка принципів підбору, підготовки та використання капеланів на дійсній військовій службі та в резерві;

– встановлення та підтримка тісних дружніх стосунків з цивільними організаціями та духовенством;

– матеріально-технічне забезпечення діяльності капеланів.

Управлінню підпорядковані відділи головних капеланів об'єднань Збройних Сил США (корпус, армія, флот, а також на театрі воєнних дій) на чолі з начальником відділу (полковник), а у з'єднаннях (дивізія, окрема бригада) – відділення на чолі з відповідним начальником – підполковником, заступником, майором і 2-ма – 3-ма сержантами [15, с. 36].

У гарнізонах, базах, військових частинах, учбових закладах, шпиталях служать окремі військові священники. Крім того, до штату військових баз обов'язково входить підлеглий капелан, який займається лише сімейними питаннями. Початковою посадою для військового капелана є батальйон (штатна категорія капелан). Кожен батальйонний капелан має штатного помічника. Ним може бути капрал або штабний сержант з відповідною підготовкою. У бригаді, наприклад, капелан (майор) має помічником сержанта 1-го класу.

У США кожен майбутній військовий капелан зобов'язаний мати відповідну духовну освіту ступінь богослова або рівну їй: не менше 3-х років богословських студій магістерського рівня (це приблизно рівень духовної академії). Після цього претендент повинен не менше 2-3 років відслужити у цивільній парафії, і лише після цього він може подавати документи на вступ до школи капеланів. Окрім того, кандидат мусить мати цивільну вищу освіту, або закінчити курси позавійськової підготовки при закладах вищої освіти (головне, щоб об'єм вивчених дисциплін відповідав об'єму профілюючих дисциплін Центру). Від кандидата вимагається рекомендація з закладів вищої освіти або від командування з місця служби (роботи) і рекомендація зі своєї Церкви (однієї з 120-и, вчення якої не заперечує можливість збройного захисту країни). Кандидат має відповідати певним духовним, моральним, інтелектуальним та психологічним вимогам, мати добре здоров'я, бути громадянином США, віком від 21 до 35 (за іншими даними до 40) років, а для Католицької Церкви в США – до 50 років, хоча в армії можуть служити особи до 62 років.

Капеланська служба США є зразком для армій країн, що входять до НАТО (наприклад Канада). У цілому корпус капеланів Збройних Сил США довів свою спроможність та ефективність виконувати поставлені перед ним завдання. Душпастирська опіка над воїном здійснюється не лише в частині, а також вдома через роботу з сім'ями. Навіть знаходячись в полоні, американський солдат відчуває підтримку капелана, який готував його до всіх труднощів і небезпек війни.

Капеланські служби мають показати нове розуміння ролі та місця армії в демократичній державі, а військовику дати розуміння того, що невід'ємними рисами військового професіонала є національна самосвідомість, патріотизм, висока моральність фондована на ґрунті історії, традицій та культури Українського народу. Подальше розроблення та

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)

Wednesday, 05 December 2018 13:09

реалізація правових та організаційних механізмів інституціоналізації служби військових капеланів в Україні сприятиме формуванню української нації в сучасну добу. Одним із основних підходів до побудови сучасної національної Армії в Україні є концепт раціональн

ого партнерства як у внутрішній, так і в зовнішній оборонній політиці Української Держави. Гуманітарний аспект національної безпеки нашої держави вимагає для ефективної підготовки особового складу Збройних Сил, практичного використання служби військових капеланів, дієздатність та ефективність якого доведено шляхом суспільно-політичної практики.

Список використаних джерел: 1. Забзалюк Д. Душпастирська служба українських військових формацій першої половини ХХ ст. Львів: ЛьвДУВС, 2012. 188 с.

2. Лебедович І. Полеві духовники Української Галицької Армії: у 45-річчя участі у Визвольних змаганнях. Вінніпег, 2013. 328 с.

3. Владиченко Л. Досвід впровадження військового капеланства у Збройних Силах України. 17 жовтня 2016. URL: https://risu.org.ua/article_of_religions&_lang=ua&.

4. Єленський В. Духовний супровід у Збройних силах України: дискусії і перспективи. *Людина і світ*

. 2011. № 12. С. 2—8.

5. Здіорук С.І. Служба військових капеланів у воєнній організації Української держави: необхідність, можливості та перспективи. URL: <http://www.niss.gov./Kapelany-3aa20.pdf>.

6. Непіпенко Л.П. Військові священики (капелани) в сучасній Україні.

Честь і закон

. 2015. Вип.2 (53). С. 72—78.

7. Сьомін С. Церква і армія: партнерство чи поглинання.

Національна безпека і оборона

. 2000. №10. С. 99—104.

8. Руденко А. Завдання капелана – захищати людяність. Співрозмовник – капелан о. Андрій Зелінський, УГКЦ. URL: http://oranta.org/index.php?option=com_content&view=article&id=3452

9. Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України. 22 квітня 2011. URL: <http://kapelanstvo.org.ua/kontseptsiya-dushpastyrskoyi-opiky-u-zb/>.

10. Климончук О. «Передова має проходити у глибині нашого серця», – військовий капелан о. Андрій Зелінський. 15 липня 2014. URL: http://news.ugcc.ua/interview/pередова_maie_.html

11. Перехрест О. «Функції військового капелана – не дати військовому втомитись любити». Розмова з капеланом о. А. Зелінським про місце любові на війні. 28 жовтня 2015. URL:

https://zaxid.net/funktsiya_viyskovogo_kapelana__ne_dati_viyskovomu_vtomitis_lyubiti_n1370844.

12. Виноградов В. Українське євангельське капеланство. 18 серпня 2017. URL: <https://poklik.org/ukrayinske-yevangelske-kapelanstvo/>.

13. Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних силах України: наказ Міністерства оборони України 14.12.2016 №685 URL:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17>.

14. Зачепа А.М. Армія, релігія, держава – українські та світові реалії : монографія. Львів, 2011. 273 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА: ДОСВІД УКР

Written by ВАЩУК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК" (м.Київ)

Wednesday, 05 December 2018 13:09

15. Paget N.K., McCormack J.R. The Work of the Chaplain. Valley Forge: Judson Press, 2010.

P. 36. {jcomments on}